

FUTUREBUILT KRITERIER SOSIAL BÆREKRAFT

Versjon 6. mai 2021

Introduksjon

FutureBuilt kvalitetskriterier omfatter en serie temaer som er sentrale for utvikling av den bærekraftige byen. Kriteriene er sammenstilt i det overordnede dokumentet «FutureBuilt kvalitetskriterier» og utdypet i egne tematiske kriteriedokumenter. Alle dokumenter kan lastes ned fra www.futurebuilt.no.

Noen av de tematiske kriteriene er obligatoriske for alle FutureBuilt prosjekter og noen er tilvalg. Kriterier for sosial bærekraft inngår blant de obligatoriske.

Sosial bærekraft og stedsutvikling

FutureBuilts kriterier for sosial bærekraft bygger opp under følgende samfunnsmessige og overordnede målsetninger:

- Bærekraftige lokalsamfunn, utviklet på bakgrunn av sosiokulturelle analyser og i prosesser som sikrer eksisterende og fremtidige lokale behov.
- Stor grad av medbestemmelse og sterkere lokaldemokrati.
- Anstendig arbeidsliv, både der det bygges og der materialene produseres.
- Gode sosiale møteplasser, fellesfunksjoner og muligheter for deling.
- Sikre gjenkjennbarhet, stolthet av eget sted, og større tilgang til arbeidsmuligheter, tjenestetilbud og lokale produsenter.
- Varierte områder og bygg, som gir rom for mennesker i ulike livsfaser og økonomiske situasjoner.

Mål

FutureBuilt kriterier for sosial bærekraft skal legges til grunn for planlegging, utvikling og evaluering av byområder, bygg, infrastruktur og offentlige rom og bidra til sosialt bærekraftig lokalsamfunn.

Målgruppe

Målgruppen for disse kriteriene er kommuner, bydeler, nabolag, utbyggere, arkitekter og rådgivere.

Oppbygging av kriteriene

FutureBuilt kriterier for sosial bærekraft består av to deler:

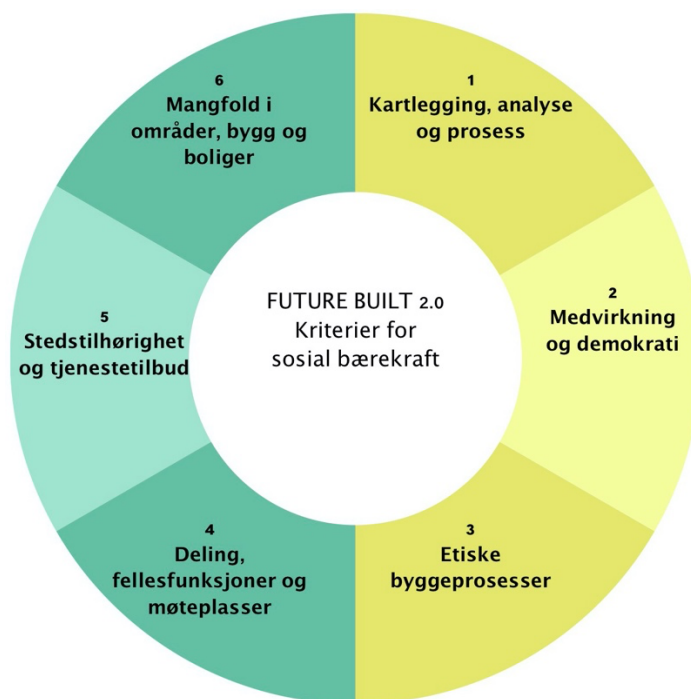
- Del 1: Kriterier og dokumentasjonskrav
- Del 2: Veiledning

Vedlagt kriteriene følger en mal for rapportering.

DEL 1: Kriterier og dokumentasjonskrav

Forbildeprosjektene skal bidra til sosialt bærekraftige lokalsamfunn og overoppfylle vanlig praksis med hensyn til inkluderende prosesser, etiske anskaffelser, fellesløsninger, bredden i tjenestetilbud og mangfold.

Kriteriene består av seks delkriterier, som illustrert i figuren og utdypet i teksten nedenfor. Delkriterier 1-3 omhandler involvering og prosess, delkriterier 4-6 omhandler de fysiske forutsetningene for sosial bærekraft.

Kriteriene gjelder for et stort spekter av prosjekter og er derfor prosessorientert og kravene er kvalitative. Det enkelte prosjektet skal selv sette opp prosjektspesifikke, kvantitative målsetninger som nedfelles i FutureBuilt kvalitetsprogrammet for prosjektet. Dette skal skje i samråd med FutureBuilt.

For hvert delkriterium er det satt opp egne dokumentasjonskrav. Rapportering skal følge «Rapportmal for sosial bærekraft».

Delkriterium 1: Kartlegging, analyse og prosess

1.1. Sosiokulturell stedsanalyse (obligatorisk)

- Det skal utarbeides en sosiokulturell stedsanalyse tilpasset det konkrete prosjektet.
- Analysen skal gjennomføres av en rådgiver med samfunnsfaglig kompetanse.

Dokumentasjonskrav:

Beskrivelsen av gjennomført sosiokulturell stedsanalyse og sammendrag av resultater.

1.2. Prosess (obligatorisk)

- Det skal utarbeides en prosessplan for implementering av kunnskapen fra den sosiokulturelle stedsanalysen i arbeidet med utvikling av det konkrete prosjektet.

Dokumentasjonskrav:

Beskrivelsen av prosessen for implementering av kunnskapen fra den sosiokulturelle stedsanalysen i arbeidet med utvikling av det konkrete prosjektet.

Delkriterium 2: Medvirkning og demokrati

2.1. Medvirkningsplan (obligatorisk)

- Det skal utarbeides en medvirkningsplan tidlig i prosessen.
- Viktigste funn fra medvirkningsprosessen skal innarbeides i prosjektet.
- Funn og tiltak skal formidles til berørte parter.
- Arbeidet skal utføres med bistand fra en rådgiver med samfunnsfaglig kompetanse.

Dokumentasjonskrav:

Beskrivelsen av medvirkningsprosessen med viktigste funn og hvordan disse er innarbeidet i prosjektet. Det skal også gå fram hvordan funn og tiltak er formidlet.

2.2. Evaluering (valgfritt)

- Ved ferdigstillelse av prosjektet skal det gjøres en brukerundersøkelse og evaluering som viser hvordan befolkningen har opplevd medvirkningsprosessen, og hvordan resultatet har blitt preget av deres innspill og behov.
- Brukerundersøkelsen og evalueringen skal gjennomføres av fagperson innen samfunnsvitenskap med hovedvekt på kvalitativ metode.

Dokumentasjonskrav:

Beskrivelsen av brukerundersøkelse/evaluering av prosjektets effekter innenfor temaet sosial bærekraft.

Delkriterium 3: Etske byggeprosesser

3.1. Innkjøp og arbeidsliv (obligatorisk)

- Osломodellens standard for kontraktsvilkår skal legges til grunn.
- I anskaffelser skal 'Kontraktsvilkår for ivaretagelse av grunnleggende menneskerettigheter i leverandørkjeden' eller tilsvarende skal følges.
- Det er krav om full sporbarhet på materialer der det er identifisert en vesentlig risiko for negativ påvirkning på menneske- og arbeidsrettigheter.

Dokumentasjonskrav:

Beskrivelse hvordan det er gjort innsyn i leverandørkjede for utvalgte produkter, hva slags system som er gjennomført for vurdering av vesentlig risiko ved innkjøp av materialer.

Beskrivelse av hvilken strategi og rutiner er benyttet for risikovurdering og aktsomhetsmodell.

3.2. Etisk handel og sosial inkludering (valgfritt)

- Det skal brukes spesialrådgivere med kompetanse innen etisk handel og/eller ansvarlige leverandørkjeder i tidlig fase.
- Det skal ansettes læringer og gis arbeid til folk utenfor arbeidslivet.
- Det skal benyttes lokal arbeidskraft og sommerjobb til lokale ungdommer eller lignende.

Dokumentasjonskrav:

Beskrivelse av engasjert rådgiver.

Beskrivelse av tiltak.

Delkriterium 4: Deling, fellesfunksjoner og møteplasser

4.1. Permanente tiltak (obligatorisk)

- Det skal utvikles en plan for deleløsninger (både fysiske og digitale) i prosjektet på bakgrunn av den sosiokulturelle stedsanalysen og medvirkningsprosessen.
- Prosjektet skal dekke lokale behov for møteplasser og aktiviteter i et helårsperspektiv for både eksisterende og framtidige beboere.
- Det skal settes av romslig areal til fysiske deleløsninger og møteplasser.
- Møteplassene må kunne påvirkes og videreutvikles av beboerne som sosiale og inkluderende møteplasser.
- Det skal foreligge en driftsplan for de fem første årene etter innflytting av beboere i prosjektet.
- I prosjekter med 150 boliger eller mer skal langsiktige driftsløsninger etableres.

Dokumentasjonskrav:

Beskrivelse i tekst og tegninger av deleløsninger, fellesfunksjoner og møteplasser.

5-årig driftsplan.

4.2. Midlertidige tiltak (valgfritt)

- Det skal gjennomføres midlertidige tiltak med høy grad av samskapning med sluttbrukere. Effektene av tiltakene skal evalueres underveis.

Dokumentasjonskrav:

Beskrivelse i tekst og tegninger av tiltak og evalueringen.

Delkriterium 5: Stedstilhørighet og tjenestetilbud

5.1. Nabolag og identitet (obligatorisk)

- Stedets positive identitetsmarkører, slik disse er identifisert i den sosiokulturelle stedsanalysen og i medvirkningsprosessen, skal integreres og videreutvikles i prosjektet.
- Nabolaget skal inviteres til å ta aktiv del i utvikling, drift og eierskap knyttet til utvalgte nabolagsfasiliteter.
- Lokaler for lokale virksomheter skal inngå i planleggingen.

Dokumentasjonskrav:

Beskrivelsen av identitetsmarkører og prosesser for nabolagsfasiliteter.

5.2. Lokale ressurser (valgfritt)

- I samarbeid med bydel/kommune/lokale ressurser skal det arbeides for å gi jobbmuligheter for fremtidige beboere.

Dokumentasjonskrav:

Beskrivelse av tiltak

Delkriterium 6: Mangfold i områder, bygg og boliger

6.1. Mangfold og variasjon (obligatorisk)

- Prosjektet skal bidra til et mangfold av funksjoner i nærområdet slik at alle viktige funksjoner nås til fots på 10 minutter («10-minutters byen»).
- For mindre prosjekt/bygg skal prosjektet bidra med komplementerende funksjoner i et område.
- Det skal tilrettelegges for mennesker i ulike livssituasjoner og faser.
- Boligprosjekter skal ha varierte leilighetsstørrelser og finansieringsløsninger og/eller eierform som passer til ulike målgrupper, livsfaser og økonomiske forutsetninger.

Dokumentasjonskrav:

Beskrivelse av funksjoner og sosial infrastruktur.

Kart over «10 minutters byen».

Beskrivelse av boligmiks/-typologi og økonomisk tilgjengelighet.

DEL 2: Veiledning og relevant litteratur:

Linker til overordnede veiledere:

- [FutureBuilt kriterier:](#)
- Sjekkliste for prioriteringer i kommunal planlegging for sosial og økonomisk bærekraft: www.statsforvalteren.no
- [Kvalitetsprogram med eksempelsamling for godt bomiljø i Oslo](#)
- Husbankens boligøkonomiske virkemidler: <https://www.husbanken.no/bransje/>

Breem NOR og Breem communities:

Liste over sammenfallende tema som tas opp i Breem Communities og Breem NOR:

Breem communities:

- GO 01 - Consultation plan,
GO 02 - Consultation and engagement
GO 04 - Community management of facilities
- SE 02 - Demographic needs and priorities
SE 05 - Housing provision
SE 07 - Public realm
SE 08 - Microclimate
SE 09 - Utilities
SE 11 - Green infrastructure
SE 14 - Local vernacular
SE 17 - Training and skills
- TM 02 - Safe and appealing streets

Breem NOR:

- MAT 03 – Ansvarlig innkjøp av materialer

Breem communities og Breem NOR: <https://byggalliansen.no>

Veiledning sosiokulturell stedsanalyse

En rådgiver med samfunnsvitenskapelig kompetanse skal vurdere omfanget av den sosiokulturelle stedsanalysen og tilpasse kartlegging og analyse til det konkrete prosjektet. Den sosiokulturelle stedsanalysen skal avdekke viktige identitetsmarkører for området, og muliggjøre at positive kvaliteter som innbyggerne vektlegger tas inn i mulighetsstudie, skisseprosjekt og ved ferdigstilling.

En sosiokulturell stedsanalyse skal bestå av:

- eksisterende stedsbilder (oppfattelser av sosialt sted), sett i sammenheng med evt. kulturminner/ historiske elementer
- befolknings sammensetning, folkehelse og velferdssituasjon
- kartlegging av eksisterende sosial infrastruktur og offentlige rom
- systematisert oversikt over interesser og aktører (inkl. aktørenes ressurser og muligheter til å bidra i samskapning)
- boligbehovet i kommunen/bydelen må kartlegges, dette innebærer også boligbehovet for vanskeligstilte på boligmarkedet, herunder personer med nedsatt funksjonsevne
- systematisk kartlegging av eventuelle sosiale ulemper prosjektet vil medføre, med formål om å utjevne forskjeller og skape sosial inkludering

Tre eksempler på sosiokulturelle stedsanalyser

De tre eksemplene er kun eksempler. De sosiokulturelle stedsanalysene må alltid tilpasses prosjektets skala og kontekst sammen med rådgiver med samfunnsvitenskapelig kompetanse.

Områdeutvikling: Dette er et eksempel på en omfattende sosiokulturell stedsanalyse som passer for områdeutvikling i større skala.

Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo. 2015. I. Brattbakk, A. L. Hagen, M. G. Rosten, O. Sæther, J. Osuldsen, B. Andersen, E. Thorstensen og K. Bratseth. AFI, samarbeidet med Storbyprogrammet (HiOA) og arkitektfirmaet Snøhetta. <https://stedsanalysetoyen.wordpress.com/>

Nabolag: Dette er et eksempel på en sosiokulturell stedsanalyse i medium skala, som kan passe for utvikling av nabolag.

Sosiokulturell stedsanalyse av Ski sentrum - kort versjon. 2018. LÉVA Urban Design. [Kortversjon sosiokulturell stedsanalyse Ski sentrum](#)

Bygg: Dette er en kartlegging og analyse med fokus på sosiokulturelle aspekter, utført i forbindelse med en mulighetsstudie for et bygg.

Metodistkirken Grünerløkka. Tre alternativer for et møtested med fokus på flerbruk og samskaping med brukerne. 2020. K. Bratseth, M. R. Eilertsen, A. S. Fet og A.K. Thoresen. Byantropologene og Enerhaugen arkitektkontor: <https://www.byantropologene.no/prosjekt-metodistkirken>

Veiledning prosess

Det er viktig at det settes av tid og ressurser til å arbeide med sosial bærekraft gjennom hele prosessen. Det skal også være tett dialog og fortløpende kunnskapsoverføring mellom rådgivere på sosiokulturelle faktorer, arkitekter, by- og arealplanleggere og beslutningstakere. Kunnskapen fra de sosiokulturelle analysene skal implementeres i prosjektet og ha reell effekt på sluttresultatet.

Prosjektet må definere et klart hovedmål og trinn for å oppnå sosial bærekraft i prosjektet. Her skal ansvar fordeles og struktur for dokumentasjon og resultatoppfølging sikres.

Litteratur/veiledere:

- Sosiokulturelle stedsanalyser - veileder. (2007) Ruud, M. E., Brattbakk, I., Røe P. G. og Vestby G. M. Redaktør L. C. Bettum. Utgitt av Akershus Fylkeskommune: www.husbanden.no
- Håndbok for bærekraftig stedsutvikling: www.norskeiendom.org

Veiledning medvirkning og demokrati

Medvirkningsplanen med følgende hovedfokus skal integreres i prosjektet:

- viktige grupper (utvalg basert på sosiokulturell stedsanalyse) skal få medvirke på utviklingen av prosjektet før skissestadiet
- medvirkningen skal avdekke viktige stedsmessige kvaliteter som bør hensyntas, og synliggjøre innbyggernes behov
- det må benyttes metoder for inkluderende medbestemmelse for å nå de svake stemmene

Kvaliteter og behov fra medvirkning skal gjennomsyre hele planprosessen, og spilles inn til arkitekter, planleggere og beslutningstakere. Kartlagte behov og omfang av

medvirkning videre i prosessen etter vedtatt plan skal inngå i en medvirkningsrapport, dette vil kunne innbefatte tilpasning av boliger for beboere, organisering og drift, samt beboerdemokrati etter prosjektets ferdigstillelse.

Underveis og ved ferdigstillelse av prosjektet er det også viktig at funn og tiltak skal formidles til berørte parter for å vise hvordan deres medvirkning har preget det endelige resultatet. Formidlingsmåte skal være tilpasset de ulike målgruppers forutsetninger og behov knyttet til kommunikasjonsform.

Litteratur/veiledere:

- Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken (2021-2024) 'Alle trenger et trygt hjem'. Kommunal- og moderniseringsdepartementet: www.regjeringen.no
- Veileder om barn og unge i plan og byggesak: www.regjeringen.no

Veiledning etiske byggeprosesser

Oslomodellens standard for kontraktsvilkår for anskaffelser av varer, tjenester og bygg og anlegg skal legges til grunn for å sikre et seriøst og anstendig arbeidsliv. Denne standarden stiller krav til bruk av fast ansatte, tariff lønn mellom oppdrag, faglærte håndverkere, minimum 10 % lærlinger på kontraktene på områder med behov for lærlinger, begrensning i antall ledd underleverandører, internkontroll, sikkerhet, helse og arbeidsmiljø, HMS-kort og system for HMSREG, rett til innsyn i alle leverandørens forhold som har betydning for oppfyllelse av kontrakten, samt krav til anskaffelseskontrakter.

Krav om å følge 'Kontraktsvilkår for ivaretagelse av grunnleggende menneskerettigheter i leverandørkjeden' (se referanse) eller tilsvarende i anskaffelser. Dette er særskilte kontraktsvilkår som stiller obligatoriske krav til at leverandøren skal gjennomføre kontrakten på en måte som sikrer respekt for grunnleggende krav til menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter i en internasjonal kontekst.

Kontraktsvilkårene tar utgangspunkt i FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter, og OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper, og stiller krav om at virksomheter skal utføre aktsomhetsvurderinger, en internasjonalt anerkjent metode for å kartlegge, forebygge, begrense og gjøre rede for hvordan virksomheter håndterer eventuell negativ påvirkning på arbeidstaker- og menneskerettigheter i egen virksomhet og i leverandørkjeden.

Krav til full sporbarhet på materialer der en vesentlig risiko for negativ påvirkning på menneske- og arbeidsrettigheter er identifisert. Vurderingen av vesentlig risiko gjøres på grunnlag av anerkjente kilder, som f.eks. DFØs høyrisikoliste.

Litteratur/veiledere:

- OECD Guidelines for Multinational Enterprises: <http://mneguidelines.oecd.org/mneguidelines/>
- Oslomodellen: <https://www.oslo.kommune.no/for-vare-leverandorer/krav-til-leverandorer/oslomodellen/>
- Oslo kommunes Sosiale kontraktsvilkår: www.oslo.kommune.no
- Kontraktsvilkår for ivaretagelse av grunnleggende menneskerettigheter i leverandørkjeden: www.anskaffelser.no
- DFØ, Etisk handel og Anskaffelser: www.anskaffelser.no

Forfattere

Disse kriteriene er utarbeidet i 2020/2021 av Katja Bratseth og Catharina Sletner i Byantropologene, i samarbeid med Ulla Hahn, Stein Stoknes og Guro Aalrust i FutureBuilt, studentene Hanna S. Bøen og Ulrik S. Hagstrøm, samt en ressursgruppe bestående av:

Per Gunnar Røe (UiO, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi), Marit Ekne Rud (OsloMet/NIBR), Ingar Brattbakk (OsloMet/AFI), Maria Molden (Bergen kommune), Tina Larsen (Bergen kommune), Karin Høyland (Sintef), Marit Justine Haugen (Haugen/ Zohar arkitekter), Tord Bakke (3RW arkitekter i Bergen), Kenneth Dahlgren (Aspelin Ramm), Anders Nohre-Walldén (Grønn Byggallianse), Kristian Ophaug-Vea (Oslo kommune, prosjektleder FutureBuilt), Oda Solberg (Oslo kommune/PBE - nye boligkvaliteter), Anders Tormod Rudlang (Drammen kommune, prosjektleder FutureBuilt), Unni Larsen (Bærum kommune, prosjektleder FutureBuilt), Anne Bertine Fagerheim (Bærum kommune), Elisabeth Kolrud (Asker kommune, prosjektleder FutureBuilt), Gyrid Mangersnes (Asker kommune) og Hanne Ma. Sønstergaard (Asker kommune), Ulrikke Bryn Wethal (UiO, SUM), Annette Katherine Mohr (Nordre Follo kommune).

Det er i tillegg innhentet ekstern ekspertise fra Karoline Birkeli-Gauss (Asplan Viak), Pia Haukali (Lala Tøyen), Linn-Heidi Skarpaas (Lala Tøyen), Hilde Sponheim (LPO), Camilla F. Erikstad (LPO), Tore Moger (Oslo kommune/Undervisningsbygg), Guro Hildre (Oslo kommune/UKE), Stine Foss (Oslo kommune/UKE), Linn Aakvik (KPMG) og Husbanken øst, Tina Larsen (Bergen kommune).